

Josef Beránek /
Václav Vacek

**MĚL JSEM
ŠTĚSTÍ NA LIDI**

Vyšehrad ROZHOVORY

Josef Beránek /
Václav Vacek
**MĚL JSEM
ŠTĚSTÍ NA LIDI**

Vyšehrad

Kniha vychází
v roce 80. výročí založení
nakladatelství Vyšehrad
|1934–2014|

Josef Beránek / Václav Vacek
MĚL JSEM ŠTĚSTÍ NA LIDI

Foto: Eugen Kukla, Arnošt Toms, Josef Beránek
Obálku s použitím fotografie Arnošta Tomse
a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner
Odpovědný redaktor Jaroslav Vrbenský
Elektronické formáty připravil KOSMAS, www.kosmas.cz
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2014 jako svou 1299. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 180 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Copyright © Josef Beránek, Václav Vacek, 2014

ISBN 978-80-7429-505-8 (pdf)

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

NAMÍSTO ÚVODU

Pozván napsat úvod ke knize hovorů s Václavem Vackem vzpomněl jsem si vzápětí na nedávno zesnulého Slavomila Hubálka. V anketě o kněžích v Univerzu (2/2010) odpověděl: „Kněžství je zcela výjimečná role, pro výjimečné osobnosti. Známe jich v našem prostředí pár, výjimečně vzdělaných, výjimečně osobnostně disponovaných, statečných, bohatě vnitřně diferencovaných a pevně integrovaných.“ – Možná by tento citát naprosto stačil jako úvod k této knize. Já mohu jen připojit své svědectví, neboť jsem měl v životě štěstí poznat zblízka celou řadu takovýchto osobností, které také formovaly Václava Vacka, až se stal jednou z nich. Neoháněl se nikdy známostmi, titulem, vlastnictvím pravdy. Nezapírá své slabosti i hříchy. Zato zaujme hloubkou myšlení, právě nejvíce nad Biblií. Umí ji přenášet do přítomnosti a též okořenit humorem sobě vlastním. Obdivuhodná je jeho opravdovost, snaha dovést vše do konce, nazývat to pravým jménem, třeba se jedná o choulostivé věci. Neutíká od problémů mlhavými slovy frází.

Co je ale hlavní: Václav má úctu ke každému člověku. Má rád druhé a jeho zájem o lidské záležitosti je opravdový. Tohle lidé poznají a ocení. Sledoval jsem a sleduji jeho činnost už téměř čtyři desítky let. Rozvinul ji zvláště v době svobody církve, po dobu jeho působení v Letohradě. Kde se šustne něco nového, dobrého, je tam kdesi v centru či v pozadí on. Jeho týdenní přípravy textů pro neděle užívají na internetu stovky lidí. Snaží se o „nové víno do nových měchů“. Probouzí lidi z ospalosti, povzbuzuje k myšlení, dodává odvalu k vyslovování vlastních

názorů i tam, kde nadřizení mlčí. Proto zápasí s pomluvami, závistí či omezeností. Upozorňuje na počiny v kultuře, politice i v přírodě. Jako svědectví vezměme farní časopis „Okénko“ s celou šíří záběru!

Kam mohu poslat člověka, odkopnutého zákoníky? Vacek nikdy nezarmoutil, i když nebylo v jeho silách pomoci. Žádný chlad úřednického přístupu k lidem, natož povýšenost „sluhy Božího“. Hubálek píše dále o kněžských osobnostech: „Pro pastorační celou zemi to nestačí.“ Kolik je jich? Já znám tak dvě, nebo čtyři? Někdy si říkám, kdy ten Václav spí. V České televizi ho vidíme s architektem Vávrou u zajímavých lidí, dává kurzy pro manžely, přebudoval kostel na Orlici dle koncilu, píše do „Okénka“, napsal knihu o své lásce – o liturgii „Večere Páně“, atd., atd.; ocenění či pochvala nikde. Václave, díky! A na mnohá léta! A vám ať se tato kniha dobře čte!

Jan Rybář

Svoboda – krok do neznáma

Zažil jsi doma spíš tradiční autoritativní výchovu, nebo spíš takovou řekněme liberální?

Řekl bych, že moje výchova byla hodně tradiční. Do třidvaceti let jsem rodičům vykal, takových rodin bylo v naší vesnici už jen pár. Tehdy bylo zvykem, že jsme před zpovědí museli jít odprosít rodiče. Ale to maminka odbourala, byla si ve své spravedlivosti vědoma toho, že by se musela omlouvat také nám, dětem. Teta Aninka, maminčina mladší sestra, byla odvážnější než maminka a její děti už rodičům tykaly. Dopadlo to tak, že my jsme dědovi a babičce vykali a mladší bratřenci jim tykali. Mamince pak přišlo nepatřičné, abychom v takové situaci rodičům vykali. Ovšem změnit takový zvyk není jednoduché, mně pomohlo, že jsem byl na vojně a po návratu jsem rodičům tykal.

Samozřejmě se doma muselo poslouchat. Rodiče nás vedli ke slušnosti, pracovitosti a k pečlivosti. Moje řemeslo mou pečlivost ještě podpořilo. Nástrojaři měří na setiny milimetru. Psí boudu jsem jednou stavěl na dvě desetiny milimetru. Uznej, že to je blbost... Kamarád truhlář o té mojí pedanterii říká: „Nejhorší je dělat s nástrojařem hnojiště!“ (Smích)

Dodneška mi nestačí, když mně někdo pochválí moji práci. Nestačí mi, že jsou s mojí prací spokojeni druzí, musím být spokojený já. Stane se třeba, že mi lidé pochválí kázání, a přitom sám cítím, že to nebylo ono. A jindy mám pocit, že se dílo podařilo, i když to lidé neoceníli. Možná je to ve chvílích, kdy se mi podařilo nakročit dopředu, uchopit téma úplně nově...

Potřebuješ volnost, aby ses cítil dobře, aby ses mohl tázat a tvořit?

Svobody bylo za minulého režimu málo, i proto nesvobodu nesnáším. Neměl jsem zapotřebí nosit dlouhé vlasy nebo zvláštní oblečení, ale bylo tolik věcí zdeformovaných, potlačených. Bytostně mi vadí, když někdo ubližuje druhému nebo někdo někým manipuluje. Vyzdoradovali jsme si na komunistickém režimu, co jen šlo. Každý závan svobody mne těšil. Škoda že na nás dospělých mládež nevidí, proti čemu je nutné se stavět dnes, co má smysl zpochybňovat, proti čemu je třeba protestovat.

A co to je?

Nespravedlnost. Závislost a ujařmení. Nesvoboda. Je třeba se ozvat proti zlodějně, proti nadutým a sobeckým politikům, rasismu, hlouposti byrokracie, proti hracím automatům, nespravedlivému zacházení se zahraničními dělníky...

Já neprotestuju proto, že bych potřeboval provokovat. Nemám rád konflikty. Nejsem programový revolucionář. Ale já to dělám z nouze, nemůžu jinak.

Nenamlouváš si to trochu?

Vezmi si případ slovenského arcibiskupa Róberta Bezáka. Jeho odvolání vypadá tak nespravedlivě! Přitom důvod nebyl zřejmě ani jemu sdělen. Někteří církevní hodnostáři byli odvoláni pro pedofiliu a bylo to zveřejněno. Co mohl Bezák tak strašného provést, že jeho obvinění nemůžeme znát? Kanibalismus, incest? Jak to, že nemá možnost se hájit? V civilní společnosti jsme se toho konečně domohli. Máme soudy. A v naší církvi?

Ty jsi sestavil petici, zorganizoval semináře, mnoha způsobů jsi připomněl biskupům z Čech a ze Slovenska, že jejich mlčení v této kauze je hodně podivné. Co si od těchto akcí slibuješ?

Víš, atmosféra mezi slovenskými biskupy je taková, že se tam jen těžko bude moci vrátit a ujmout se role biskupa, i kdyby byl očištěn. Zatím je Bezák odklizen do redemptoristického kláštera pro důchodce v Itálii. Někteří přirovnávají církev k firmě, kde se poslouchá – a tečka. Ale Ježíš nezaložil církev podle Babiše, ale podle modelu rodiny. Ježíš řekl: „Zhřeší-li tvůj bratr, nebo má-li někdo něco proti tobě, běžte si to nejdřív vyříkat.“ A pojistil to dalšími dvěma možnostmi. Každý má právo na poznání své chyby, aby se mohl kát a omluvit, a každý má právo na obhajobu. Naše snaha ptát se, nemlčet, když se někomu děje příkoří, je přece důležitá i pro nás samé. Ježíš nám objevil naši důstojnost před Bohem. Vede nás k tomu, abychom se jí nevzdávali, vždyť se sám uměl ozvat i v kritických chvílích. Nebylo by správné jen smeknout před nadřízenými a sehnout se níž, a ještě níž.

V osmdesátých letech jsme se brali za nespravedlivě odsouzené, i když hrozil postih. Nemohu teď zaplašit vlastní zkušenosti s útlakem režimu, nemohu zaplašit biblická slova o vdovách a sirotcích, jichž se nikdo nezastane. Na kněžských konferencích si kolikrát říkáme, co by bylo potřeba změnit nebo říct nahlas a otevřít diskusi, ale když přijede biskup, ukáže se, že jsme *lid vedený*. Téměř nikdo nic neřekne. Trpce a sám pro

sebe, proti vlastní zbabělosti, si připomínám kavkazské přísloví:
„Ledaskdo tasí, ale málokdo tne.“

To říkáš proti své zbabělosti?

Se strachem bojuju celý život! Samozřejmě že jsem se musel přemáhat! Jaké já měl noční můry, že mne potrestají vystěhováním na rozpadlou faru. Mnohokrát jsem mlčel a pak si to vyčítal. Vedli nás k tomu, že pokora je první ctností. Až časem si člověk srovná, jak vypadá Ježíšova pokora. Proč nejsme vedeni k pěstování odvahy a ke svobodě?

V čem pro tebe spočívá svoboda?

Svoboda je půvabná v tom, že mohu říci, co si myslím. Nemusím v sobě dusit, co mě trápí, co se mi zdá nespravedlivé. Mohu se naopak s tebou podělit o to, co mne zaměstnává, a budu rád, když mne opravíš, když mi sdělíš svůj názor a já si

budu moci poopravit svůj náhled. Protože jsem pečlivý, záleží mi na co nejlepším poznání. A to těžko objevím sám. Dům pozorovaný z jednoho místa má nejvýš dvě stěny, dokud ho neobejdeš dokola a nejsi pozván dovnitř, vidíš pouze jedny dveře a tři okna...

Svoboda brání manipulaci, násilí, vytváří prostor pro život: Nemusím, ale mohu. Svoboda neznamená, že můžu říkat, cokoli, a už vůbec ne, že si můžu dělat, co chci. Ne, svoboda vyžaduje řád a kázeň a odpovědnost.

Myslím, že to krásně vystihl John Steinbeck v jednom románu, kde říká, že křesťanství je veliké připomínkou toho, že lidé mohou panovat nad hříchem...

Svázanost, závislost je strašná. A nemyslím jen na cigarety a jiné drogy, nejnebezpečnější je závislost na moci, a pak možná též závislost na přízni. Jsme poznamenáni tím, že se hodnotí výkon. I já sám jsem byl veden k výkonu. Jak já si musím dávat pozor, abych nebyl závislý na pochvale! Obával jsem se, aby na mě nebyli estébáci hodní, abych jim náhodou nenaletěl. Dodneška mám potíže s lidmi, kteří se umí přetvařovat a jen chválí. Obdaroval jsem kdejakého chudáka, rozprávím s podomními obchodníky, málem jsem koupil i hrnce Zeppter. Naštěstí mne Jana zabrzdila. Vadí mi, když někdo zneužije mého soucitu.

Svatý Pavel říká: „Bez Krista jsem úplné hovno.“ Tehdy to ještě nebylo sprosté slovo. Dodnes to jadrně vystihuje, že Boží přízeň je víc, než co mohou nabídnout nejvábívější pocity a nálady docílené závislostí.

Máme být závislí jen na Kristu?

To slovo *závislí* je pro mě moc silné. Spíš bych řekl, že svoboda dopřává a zároveň vyžaduje úctu k druhým, úsilí a odvalu. Ježíš Kristus nepřišel na svět, aby si nechal sloužit, ale aby nám ukázal, co je důležité. Respektuje naši svobodu, jedná s námi s úctou, nabídl nám přátelství a tak si získal naše srdce. Na to se snadno odpovídá přátelstvím.

Už ve Starém zákoně prorok Ezechiel vkládá Bohu do úst: „Lidský synu, postav se na nohy, budu s tebou mluvit.“ Bůh

je svobodný, své svobody si cení a každému ji přeje. Láska je dobrovolnou volbou.

Kdosi řekl, že svoboda bez lásky a bez odpovědnosti je šílená. Já bych k tomu výslovně doplnil respekt. Je velmi těžké být svobodný v prostředí bez respektu k druhým. Často pozoruji – na druhých to je vidět snadněji než na sobě – jak jsou lidé závislí na přízni druhých, na jejich názorech. Jan Werich to řekl trefně po vpádu „spřátelených“ vojsk v osmašedesátém. „Titíž lidé, kteří vás dnes obdivují, jednoho dne zvednou kámen a hodí ho po vás. Ale ne proto, že by jej chtěli hodit, ale protože se právě bude dívat někdo, kdo si přeje, aby ten kámen byl hozen...“

Ta závislost nám brání v pravdivosti a statečnosti. Neřádu, který má dvě ženské v jiném stavu, nebo tomu, kdo nezaplatil několik měsíců mzdu zaměstnancům, chlapi odpoví na pozdrav, podají mu ruku a sednou si v hospodě k jeho stolu. Matka ví o zneužívání své dcery svým druhem, ale mlčí. Nic nepodnikne. Má strach, že by zůstala sama. V zaměstnání je někdo nespravedlivě vyhozen z práce, ale lidé se ho nezastanou. Mají strach protivit se nadřízeným, aby nepřišli o práci. Ve škole jsme se jako děti ucházeli o přízeň učitelů, ale pak jsme viděli, že je někdy nesmíme uposlechnout. Když v učilišti někdy spolužáci utíkali z vyučování, nevěděl jsem, co si mám počít. Nechtěl jsem před spolužáky vypadat jako šprt, který zůstane spořádaně ve třídě, ale také jsem nechtěl podvádět. To byl boj. Později mně pomohl Nazaretský, řekl, nepluj s proudem, ten splaví kdejaké hovno nebo zdechlinu.

A s dalšími roky pak bylo podobných rozhodování víc a víc, nebo to bylo snazší?

Ani dnes si nechci hrát na slušňáka! (Smích) Postupně, jak jsem bral víc rozumu a pracně se zbavoval strachu, jsem si vyzkoušel, že jsou chvíle, které bych nechtěl propást. Chvíle, kdy si říkám, kdyby všichni, tak já ne. Oškliví se mi lhostejnost a zbabělost. Joachim Fest napsal krásnou knížku se stejným názvem *Já ne!* Pojednává o jeho otci, který se postavil Adolfu Hitlerovi.

A něco podobného říká i apoštol Petr, jenomže...

Petr to říká suverénně. Mně se přitom chvěje hlas. Když selhal Petr, nemyslím si, že budu lepší nebo statečnější. Něco jiného je číst nebo vidět film o hrdinech, a pak se správně zachovat pod tlakem. Když jsem šel z kina, hned jsem se cítil statečnější, ale život je jiný a ledaskdy nám, alespoň mně, spadne srdce do kalhot. Je třeba v sobě cvičit odvahu.

Jak se taková odvaha cvičí?

Měl jsem štěstí, že na rodičích a dalších lidech jsem viděl, jak se stavěli proti nespravedlnostem. Za minulého režimu k tomu bylo dost zjevných příležitostí. Když byl někdo komunisty postižen, stáli jsme při postiženém, přinejmenším vnitřně. Když komunisté vyráběli kulaky, aby zlomili odpor sedláků a nahnali lidi do komunistických zemědělských družstev, očernili mezi jinými mlynáře z naší vesnice. Byl to hodný člověk, který za války pomohl mnoha lidem. Tři sta padesát lidí se ho zastalo a podepsalo protest proti jeho uvěznění. Soud proto mlynářovi trest vězení ještě zvýšil. Ale ti, co se ozvali, neprohráli. Jako děti jsme viděly, že je nutné se zastávat druhých.

Nedávno vyhodil ministr kultury bezdůvodně ředitele Národního divadla. Tři herci se narovnali a ministr hodil zpátečku. Jen pár lidí protestovalo v roce 1968 na Rudém náměstí v Moskvě proti sovětské okupaci Československa. Neohnuli se. Odnesli to, ale neztratili úctu k sobě. V létě jedna rodina přijela do Vatikánu a u chrámu svatého Petra rozbalila transparent, na kterém byla fotografie papeže Františka a nápis „Róbert Bezák?“ Dopadli jak na Rudém náměstí. Hned je sebrali a drželi tak dlouho, až setkání s papežem skončilo. Víš, jak mi bylo hořko? Máme to v církvi zapotřebí?

Kdy sis uvědomil, jak je pro tebe svoboda důležitá?

Byly to spíš takové střípky, které se mi postupem času skládaly dohromady. Mohlo mně být pět let, u dědy se chystala zabíjačka. Když dorazil řezník, pan Mareš, všem podal ruku, i mně, pětiletému klukovi. To pro mě bylo něco velice důležitého. Do smrti na ten stisk ruky a pohled očí nezapomenu.

On o tom neví, vlastně teď už ano, je na pravdě Boží, ale tím si mne získal. Od toho okamžiku jsem ho ctil jako velkou osobnost. Také měl později v padesátých letech zavřené dva syny.

Nebo mě napadá jiná zkušenost. Strejda stavěl dům a pan Vincenc Appl, nejlepší tesař z vesnice, mu dělal krov. Když měl strejda platit, pan Appl povídá: „Jane, tolik by to stálo, ale sta-
víš, *seš potřebnej*, tolik ti slevím.“ Mně to vyprávěla teta a mám to dodnes v sobě.

Jindy bratrance prodávali švestky a dopředu si je vážili do pytlíků. Strýc jim přitom kladl na srdce: „Dáš do sáčku po kilu a do každého ještě čtyři švestky přidáš.“ Takováhle setkání s velkodušnými lidmi člověka zasáhnou. Jsou velkorysí, svobodní, nespoutaní bohatstvím. I na venkově žijí aristokraté ducha.

Docházelo mně, jak a v čem se svoboda projevuje. *Nemusím, ale mohu*. Časem se mi ty střípky skládaly do mozaiky a připravily ve mně půdu pro setkání s velkorysostí Boží. Bez zážitku lidské velkorysosti bych těžko tu Boží zahlédl a uvěřil jí.

V listě svatého Pavla se píše: „Vy jste byli povoláni ke svobodě, bratři. Jen nemějte svobodu za příležitost k prosazování sebe, ale služte v lásce jedni druhým. Vždyt celý zákon je shrnut v jednom slově: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého!“ Skutečně to je tak jednoduché?

Myslím, že celá Bible nás vede k tomu, abychom si všimli, kým je *pro mne* Bůh. Jsme milované děti Boží. Jak osvobozující je, že nás má rád proto, že jsme jeho, jen tak. Jsme osvobozeni od tíhy výkonu. Na výkonu stojí cenné bohatství naší společnosti, ale Bůh nám prokazuje ještě větší bohatství. Ježíš nám nabízí osobní přátelství. Na něm si můžeme všimnout, jak jedná Bůh s člověkem, jakým požehnáním může být člověk pro druhé. Povzbuzuje mě k tomu, abych se odvážil nabídnout přátelství, abych dokázal stát při pravdě, zastával se slabých a sloužil chudým. A to je to, po čem jsme toužili, vždyt to máme ukryto v nitru. To Bůh do nás tuhle touhu vložil. Svoboda není nevázanost, svoboda je, že nemusím, ale já chci.

Rodina

Bavilo tě, když se doma vyprávělo o předcích, o historii rodiny, zajímaly tě staré rodinné fotky?

Můj tatínek na vyprávění ani na čtení moc nebyl. Říkával, že si jen pamatuje, že když přišel ze školy, měl na stole napsaný lístek: „Najez se, vem si motyku a přijď za náma na pole tlouct hrudy.“

Zato děda Faltejsek, maminčin otec, byl ohromný vypravěč. Jeho vyprávění jsme milovali. Babička Faltejzková byla velkou čtenářkou. Po její smrti jsme našli její výpisky z knížek a básní. Její matka, naše prabába, se jmenovala Marešová. Nechodila do školy, zprvu ani neuměla číst a psát, ale sama se to doučila. Byla moudrá. Máme po ní psané požehnání rodičů dětem, které poslala synovi a snaše do Kralup ke svatbě. Málokdo by dnes takové požehnání svedl.

Děda byl z velice chudé chalupy, měli doma v seknici ještě hliněnou podlahu. Jeho budoucí tchán mu proto ani nechtěl dát svou dceru. Tak si mladí pořídili děcko, našeho dědu, aby rodiče svolili ke svatbě. Ale praděda si postavil hlavu: „Nic takového! Kluka si necháme my.“ Až po roce svolil ke svatbě. Tak náš děda byl jako klouček svým rodičům na svatbě. To bylo v té době něco naprosto výjimečného.

Obojí prarodiče měli jen základní vzdělání. Co by za to děda dal, kdyby se mohl vyučit truhlářem. Nejprve se živil v cihlárně, pak chodil patnáct kilometrů do textilní továrny v České Třebové. Chlapi chodili pěšky, přespávali na svobodárně a domů se vraceli často až na neděli.

Děda byl tak šikovný, že to dotáhl v textilce na podmistra. Kdyby byl mohl studovat, byl by výborný konstruktér. Vyřezával také krásné betlémy. To byl tehdy koníček více chlapů. Děda ovšem měl betlém „chodící“, desítky postavíček se v něm mechanicky pohybovaly. Od dědy jsme se dovídali, jaké to bývalo dřív, na co si děti hrály, co kluci vyváděli.

Samozřejmě byl také hasičem. Tenkrát si řada lidí pojistila chalupu a pak vyhořeli. Včas vyklidili peřiny a nábytek, aby u ohně nebyl velký spěch. A mezitím zaznělo troubení: „Hoří, hoří“, hasiči se sbíhali, samosebou „udržovali“ oheň a dávali pozor, aby nechytlo neplánovaně sousední stavení. Když se propadla hořící střecha, hasiči proudem vody podmáčeli komín a pak ho strhli. Za padlý komín pojišťovna poskytovala větší náhradu. Už dopředu se vědělo, kde bude příště hořet, ale nikdo nikoho neudal – vesnice spolu držela.

Děda byl úžasný vypravěč, k tomu veselá kopa a nám dětem se ohromně věnoval. Na vojně sloužil v Dubrovníku a tam také za první světové války narukoval. Mnoho nám o tom vyprávěl.

Děda za první světové války bojoval v Rakousko-Uherské armádě?

No právě! A to se mu vůbec nezamlouvalo. Bojovali proti Srbům a ty děda bral jako Slovany, jako soukmenovce. Když měl střílet do jejich řad, raději prý střílel do korun stromů. Riskoval, že ho důstojníci zastřelí, pro ně to byla sabotáž. Všelijak se snažil, aby nemusel jít na zteč. Muž proti muži na bodáky. Hledal proto nějakou skulinu, jak by se dostal z první linie. Pronikl třeba přes zákaz do polní nemocnice k nemocným s úplavicí. Děda jim říkal „sračkaři“. Jednomu z nich nabídl citron a když ho vysál, olízl ho po něm... Jenže děda měl dobré zdraví a tu střevní nemoc nedostal. Nakonec si sehnal srbský náboj a prostřelil si nárt. Pobyl si v lazaretu a dokonce dostal zdravotní dovolenou.

Vrátil se domů do Čermné a schovával se. Vyprávěl nám, jak ho honili četníci. Vždycky, když se mu zdál sen o psech nebo o koních, sebral se a šel se schovat do lesa. Po roce se přece jen rozhodl vrátit k armádě. Přepsal si datum na propustce a vypravil se ke své jednotce, ta už ale mezitím přestala existovat. Zařadili ho do nějaké jiné a děda dostal lišácký nápad:

Figurka z dědova betlému

Využil válečného zmatku a přihlásil se, že ještě nebyl na řádné dovolené, a skutečně dostal propustku. V neděli šel prý doma veřejně do kostela, kouřil viržínko a četníkovi s gustem ukazoval propustku. Pak už brzy válka skončila.

Děda nám nikdy nic hrůzostrašného nevykládal. Později už jako faráři se mi dostalo do rukou několik deníků vojáků z první

světové války. To byla strašná válka, vojáci měli často nesouměřitelné vybavení, důstojníci nové zbraně pořádně neznali a hnali své muže na nesmyslná jatka. Pamatuji se, že se jednou před dědou jeden strejc vytahoval, že propíchl Srba bajonetem. Děda se rozcítil, jako nikdy předtím, a vyhodil ho z našeho domku.

Vypravoval také, jak museli jako vojáci povinně ke zpovědi, už na vojně a za války jakbysmet. Po zpovědi dostávali lístky a velitelé kontrolovali, jestli u ní opravdu byli. Přesně jak to popisuje Hašek ve Švejkovi nebo jak to zažíval gymnazista Masaryk.

Měl děda i ten masarykovsky opatrný vztah k náboženství?

Do kostela děda samozřejmě chodil, to ano, ale volil sociální demokrata – zatímco babička volila lidovce. „Lidovci pro nás dělníky nic neudělali, ale sociální demokrati ano!“ tvrdil. A když byl v kostele – tenkrát bylo všechno v latině – trošku se nudil. Dělal kvůli nám všelijaká alotria, grimasy a posuňky. A já s mladší sestrou jsme byli s dědou spiklenci. Tatínek byl naopak v tomto směru přísný. V kostele jsme museli klečat každý z jedné strany, táta nás držel za ruce a mačkal je, abychom dali pokoj.

Děda nás trochu kazil. Doma se nesmělo mluvit sprostě, ale děda hájil bohatství češtiny. Některé „sprosté“ říkánky jsem pak našel v Hrubínově krásné knížečce *U stolu*. Děda například sváděl naši vzornou starší sestru: „Mařenko, řekni hovno a dám ti korunu.“ Sestra neřekla a děda postupně zvyšoval cenu neúspěšně až na deset korun. To byly tenkrát velké peníze! Na mě a naši Lenku to nezkoušel, my bychom to řekli zadarmo...

Když babička zemřela na rakovinu, dědeček k nám chodil na oběd a strašně plakal. Až maminka s tetou měly strach, aby si ze žalu něco neudělal. Kolikrát nás děti posílaly za dědou, abychom ho trochu rozptýlili, pamatuji se, jak říkával: „Víš, chlapče, za slzy se nemusíš stydět.“

V šedesáti sedmi letech pak ale začal chodit za jednou paní, která byla už osmnáct let vdovou, a děda jí jednou na louce před její chalupou vyznal lásku. Klečel před ní jako na divadle a ona spínala ruce: „Faltejsku, Faltejsku, co to děláte, támhle v březině Marková kouká.“ – „No dyť já vím, právě proto,“ smál se děda. A byla svatba.

Týden nato jel děda na kole a zvědavá sousedka na něj zvesela: „Strejčku, kampak jedete?“ A on se jen zasmál: „Ale jedu na obec zjednat rozvod, dřív než budou děti.“ Děda byl oblíbený. Když se s ním lidi potkali třeba v prodejně, už čekali, co Faltejsek řekne veselého.

Dalo by se říci, že pocházíš z katolického prostředí?

Naše obec Čermná se v roce 1936 rozdělila na Horní – evangelickou a Dolní – katolickou. Jako děcko si pamatuji ještě doznívání nadávek, ale už jen mezi kluky: „Katolík, katolík, vysral se na kolík.“ A naopak: „Helvíti, kvítí, prdel se jim svítí.“ Když šli katolíci evangelickému sousedovi na pohřeb, stáli před kostelem – tenkrát pro katolíka bylo těžkým hříchem jít na evangelické bohoslužby. Až koncil to změnil. I náš pan farář varoval, abychom nekamarádili s „helvíty“ a brojil proti smíšeným sňatkům.

My jsme s evangelíky sousedili a s jejich dětmi jsme si skoro každý den hráli. Jejich rodiče byli písmáci, znali Bibli víc než my. My jsme ji doma ani neměli. Dalo se s nimi povídat o Bohu. Po koncilní liturgické reformě ten souseď plakal radostí, když na katolických pohřbech slyšel liturgii v češtině.

Jednou maminka vypravovala, to už jsme byli dospělí, jak kdysi před válkou děda s babičkou koupili tele od evangelíků, kteří bydleli naproti. Jenže tele asi do pěti dnů pošlo. Sousedí, když se to dozvěděli, přišli vrátit peníze: „Faltejskovi, my jsme vám prodali špatný tele, tady máte peníze.“ Ale babička oponovala: „Vy jste nám prodali zdravý tele, scíplo u nás, ani za nic si od vás peníze nevemem.“ A hádali se o peníze.

Žatím v tom našem povídání dominují prarodiče Faltejskovi, jak vzpomínáš na prarodiče z tatínkovy strany?

Dědeček Vacek byl bohatší chalupník než děda Faltejsek, kdysi měl i dvě krávy. Kurýroval lidem nemocný dobytek, až když si nevěděl rady, šlo se ke zvěrolékaři. To bylo pochopitelně drahé. Aby nemusel narukovat do války, nějak si zničil zuby, až je měl úplně zčernalé. Pamatuji si ho už jako vdovce. Dělal březová košťata a pletl proutěné koše. Byl moc hodný, tak jsme mu říkali dědečku.

Tatínek byl nejmladší z pěti dětí. Dva bratři se vyučili řemeslu. Tatínek jediný studoval ekonomickou školu. Ale jen dva roky. Byl nejlepší žák ve třídě, ale peněz na další studium v rodině nebylo.

Nejstarší tatínkův bratr Vinca byl tuklý. V mládí prodělal zánět mozkových blan. Třikrát šel do učení na ševce, ale nebyl schopen si zapamatovat postup práce. Bydlel u dědečka a dělal pomocné práce v obci. Chlapi ho někdy opíjeli a namlouvali mu, jak je důležitý. On pak třeba „vodil pohřby“ – tenkrát pohřby začínaly doma, pěšky se šlo do kostela – a dirigoval muzikanty... Jako děti jsme se v takových chvílích za něj moc styděli. Ale nesnáším, když si někdo dělá blázna z postižených lidí.

Jak se tatínek poznal s maminkou?

To nám naši přesně nevyprávěli a my jsme se na to kupodivu nezeptali. Maminka vypravovala, jak s děvčaty v šití pokukovaly po mládencích. Tatínek byl úředníkem v záložně, potkávali se v kostele, oba chodili cvičit do Orla. Maminka taky dávala k dobrému, jak tatínek hrál v pašijích římského vojáka a jak se nasmála, když chodil po jevišti s palcema na nohou nahoru. No, z trémy, chodit bos byl jinak zvyklý.

Brzy začala válka a aby maminka nemusela na práci do Německa – byla dvacátý ročník, tak se s tatínkem vzali. Mamince bylo 19 roků, táta byl o 9 let starší. Asi za patnáct měsíců se jim narodila naše sestra Marie.

Za války se táta zapojil do odboje. Časem gestapo na Moravě odhalilo část sítě a dopátralo se i chlapů z naší vesnice. Skončili ve vyšetřovací vazbě v Terezíně. Němci dbali na pořádek. Židé šli do plynu automaticky. Když ale někdo zabil načerno prase nebo byl v odboji, muselo být vyšetřování a soud. Naši tátové čekali ve vyšetřovací vazbě na soud. Bylo jasné, že dostanou sekeru, proto také byli umístěni jako nejtěžší zločinci na čtvrtém dvoře v Terezíně. Jejich rodiny čekaly jako na mučidlech a nevěděly, jak to dopadne. Hltaly každou zprávu o postupu fronty. Chytaly se naděje, zda bude dřív konec války, protože jinak na ty naše chlapy dojde řada... a trest smrti.

A jak to dopadlo?

Ke konci války je pak různě přesouvali a využívali na nejrůznější práce. Tatínek byl nějakou dobu ve Wrocławu, v Lipsku a nakonec v Drážďanech. Tam pracoval ve věznici, v jejímž podzemí byla vybudovaná továrna na munici. Zažil taky to hrozné bombardování Drážďan. Otec o něm říkal, že bylo příšerné, že hořel i beton. Rovněž věznice dostala zásah a hořela. Všichni přeživší dozorcí utekli. Ale vězňům to moc nepomohlo. Železné dveře měly dva zámky a ještě závoru. Za ní seděli v jedné cele – po všem tom stěhování – zase spolu chlapi z naší vesnice. Samozřejmě se pokoušeli dostat ven. Rozebrali železné postele a snažili se dveře uvolnit. Zkoušel to strejček Vacků, truhlář, soused kolář, ale dveře se nehnuly. Přitom požár sílil a bylo slyšet bortící se zdi. Chlapi se už loučili s životem, klečeli a modlili se. Pak prý strejček Vacků vstal a povídá: „Chlapi, ještě jednou to zkusme.“ A jen se opřel o dveře – a ty se otevřely. Vyběhli ven a snažili se otevřít okolní cely. Žádné jiné dveře se jim ale otevřít nepodařilo. Nikdo další z jejich části se nezachránil. Pro tátu to byl jeden z nejšílenějších zážitků z války. Pak se začaly bortit stropy a museli utéct. Z dvanácti set vězňů se zachránilo asi tři stovky.

Němci je sice zase pochytili, ale brzy potom je osvobodili Američané. Táta měl dva a čtyřicet kilo. Vojáci naložili zubozžené vězně na nákladní auta a chtěli je co nejrychleji dopravit domů, ale mezi Plzní a Karlovými Vary narazili na Sovětskou armádu. Ta však trvala na tom, že Drážďany musí podle plánu osvobodit ona. Američané museli koncentračníky dovézt zpět do Drážďan a teprve až tam dorazili Sověti, mohli se vyhublí vězňové vydat domů...

Doma zjistili, že se po celou tu dobu za ně celá vesnice modlila. Přitom se jim znovu vybavilo, jak se nečekaně octli zase společně na jedné cele, z které se jim podařilo tak nepravděpodobně uniknout. Pro ně to bylo velké znamení. Tatínek to pak vyprávěl často a byl to pro něj zázrak, že přežil, zřejmá pomoc Boží. Já o tom mluvím jen výjimečně, vidím to podobně, ale je to nesdělitelné.

Ve stínu kriminálu

Čím jsi jako malý kluk chtěl jednou být?

Po dědovi Vackovi jsem zdědil vztah ke zvířatům. Do mých pěti let jsme bydleli na rychtě, tam bylo velké hospodářství a já jsem měl od tří let *chlívový* svetr. Každou chvíli jsem byl mezi dobytkem a odmalička chtěl být jedině zvěrolékařem.

Jednou – to už jsem byl farářem mnoho let – mě studenti pozvali na nějaký seminář, spíš na takový povídání a ptali se, proč jsem farářem. A já na to: „To je zvláštní, že se ptáte. To je jako kdybych se ptal nějaké paní: „Paní, proč máte děti?“ „To je přece normální, ne?“ „No a pro mě je normální být knězem.“ A oni se ptali dál, co jsem chtěl dělat jako malý a došlo na tu veterinu. Sám sebe jsem se pak ptal, proč jsem chtěl být tím zvěrolékařem? A došlo mi, že ze soucitu. Děti z okolí mi nosily všechna možná pochroumaná zvířata, nejvíc asi ptáky, a já jsem je kurýroval. Něco se podařilo, něco ne. Vlastně mě nikdy nenašlo studovat medicínu, mne zajímala zvířata. Jenže tátu pak komunisté zavřeli a plánům na studium byl konec.

Jak tedy vzpomínáš na své dětství?

Měl jsem hezké dětství. Život na vesnici byl krásný. Nebyla televize, ani počítačové hry. Přišli jsme ze školy, udělali si úkoly, nějakou práci doma a vyběhli ven. Dělali jsme si svůj program. Podél cesty stál jeden statek vedle druhého, mezi nimi kolář, klempíř, kovář, tam, když se hrálo na schovávanou, to bylo něco! Naproti naší chalupě bydlel bratranec se sourozenci. To

byl můj nejbližší kamarád. Užili jsme si les za vesnicí, potok, v němž jsme lovili pstruhy, i nedaleký rybník.

Naši si postavili domek a přistěhovala se k nám mamincina sestra se strejdou. Měli postupně tři kluky a žili jsme s nimi hodně dohromady. Tehdy se žilo v širší rodině hodně pospolu. Jednu neděli se šlo na oběd k babičce z maminciny strany, po druhé k dědečkovi Vacků. Doma se po večerech vypravovalo, mluvilo se o knížkách, muzicírovalo, nejvíc samozřejmě na Vánoce. Strejda hrál na housle, my jsme zpívali koledy, četli vánoční poezii.

Ovšem stačilo, aby skončily prázdniny a šlo se znovu do školy...

Naši nám doma hodně věci říkali, věděli jsme, co ve škole nesmíme říkat, který učitel je kolaborant. Doma jsme však museli o každém hovořit jako o *panu učiteli*. Přesně se pamatuji, jak jednoho dne ředitel vyhlásil školním rozhlasem, že učitele oslovujeme soudruhu učiteli, soudružko učitelko a zdravíme se čest práci. Tak začínala nesvoboda i ve škole. Něco jsme museli říkat, jak někdo poručil, a o něčem se mluvit nesmělo. Vyčíhal jsem si chvíli, kdy pan ředitel šel na záchod, stoupl jsem si vedle ke žlábků a provokativně povídám: „Čest práci, soudruhu řediteli.“ Do hodiny zaznělo hlášení, že na záchodě se nezdravíme. (Smích) Ale doma jsem se tím nechlubil.

Věděli jsme i o tehdejších politických procesech. Každý večer jsme se jako děti modlili „za zavřený vězně, zvláště za toho kyšperskýho“. Kyšperk byl Letohrad, kde působil pater Šrajbr. Oddával rodiče, tak jsme na něj zvláště mysleli.

Doma jsme se bavili o tom, co se děje za křivdy. Od dospělých jsme slyšeli, kteří komunisté patřili do pověstné „pětky“. Ti určovali, kdo je kulak, kdo půjde do kriminálu, komu zkonfiskují majetek, kdo je „nespolehlivý“ a půjde do PTP (trestních vojenských pracovních praporů na tři roky). Tři sedláci a mlynář, o kterém jsem už mluvil, byli označeni za kulaky a vystěhováni. Nesměli se vrátit do vesnice, dodneška jsou jejich stavení zpustlá. Zavřeli i souseda, který za války utekl a bojoval v legiích. I jako děti jsme to věděli a nesouhlasili jsme s tím. A pak sebrali tátu.

Proč otce komunisté zavřeli?

Už před válkou táta pracoval v záložně jako bankovní úředník, byl vážený u lidí. Po válce byl dva roky starostou. Leccos věděl, byl organizačně schopný a komunistům jeho veřejná aktivita neunikla.

V osmačtyřicátém ho pak komunisté lákali na místo ředitele ve spořitelně v Lanškrouně – když se dá k nim. Zkoušeli to nejednou, až otevřeně odmítl. Nechtěl s nimi nic mít. Tak změnili taktiku a snažili se na něho něco najít. A záminku si skutečně našli. Chlapi z obce se dohodli, že by se pro obec mohla udělat plochá dráha a stadion. Z Dolní Čermné totiž pocházel automobilový závodník a tátův bratranec Čeněk Junek. Automotoklub si na to zcela oficiálně půjčil peníze od JZD, kde pokladníka dělal můj otec. Proběhl soud a sám soudce řekl, že se nikdo neobohatí. Ale tři chlapi šli do kriminálu a mezi nimi můj otec.

Paradoxně nás táta vždycky vedl k pracovitosti a poctivosti. Byl pro mne příkladem velkorysé poctivosti. Například jsme předělávali plot. Měli jsme dost velký pozemek okolo domu. A když jsme dělali ten plot podél silnice, táta řekl: „Víš, půjdeme o metr dál, zpátky, zároveň s barákem sousedky. Kdyby se tady jednou dělal chodník, tak aby tady byl prostor.“ Vždycky myslel na to společné, na obecní. Proto taky šel do odboje za války, proto taky vadil komunistům.

Měl jsi možnost někdy otce ve vězení navštívit?

Pamatuji si jednu návštěvu v tom, jak se říkalo, nápravném zařízení. Do smrti na to ponížení nezapomenu. Už ten zvláštní vězeňský pach. Tátu přivedli bachaři, seděl na jedné straně stolu, my s maminkou zničení na druhé. Bachaři přitom hlídali, co si říkáme. Zhlížel jsem se tehdy v indiánských příbězích, nedával jsem city najevo, ale tam jsem se rozbřečel. Ale nemyslím si, že by nás to prostředí položilo, tlak budí protitlak.

Maminka měla navíc srovnání s Terezínem za války.

Jak to srovnání dopadlo?

Že jednání bachařů v komunistické věznici bylo horší. Nevím, možná jí to tak připadalo proto, že nebyla válka. Věznitelé byli „vlastní“ lidi.

Se starší sestrou Marií, 1947

V osmi letech

Se sestrami Lenkou a Marií, padesátá léta

Student

Kolik si otec za komunistů odseděl?

Třináct měsíců v nápravném pracovním táboře jako za Němců... To už bylo koncem padesátých let, poměry byly mírnější a pro dobré chování mu něco slevili. Vrátil se, když jsem byl v sedmé třídě.

Jak jste doma věznění táty nesli, jak jste žili?

Po válce naši koupili parcelu na dluh a nechali si postavit dům. Úvěr pak až do důchodu spláceli. Peníze si půjčili od příbuzných a od lidí z vesnice. Ale když byl táta zavřenej, lidi od nás žádné splátky ani úroky nebrali. Maminka byla s námi doma. Maminka byla výborná švadlena. Načerno lidem šila a nám ustrojení přešivala ze starších darovaných oděvů. Jak to vše maminka zvládla vůbec nevím, byla šikovná a chytrá, no a velice šetřila. Starší sestra šla po maturitě pracovat do továrny a tak jsme měli aspoň nějaký příjem. Já jsem byl v šesté třídě. Začal jsem chovat husy a sehnal jsem králíkárnou a králíky. Zvládl jsem i nějakou práci na zahradě. Měli jsme nouzi, ale nesli jsme to se vztyčenou hlavou. Nepamatuji se, že bychom to nesli těžko. Nezatrpkli jsme. Jen jsme litovali tatínka a stýskalo se nám.

Lidé na nás byli hodní a ledaskdo nám něčím přispěl. Táta pro lidi dřív mnoho udělal, zadarmo jim radil v administrativních věcech a to mu nezapomněli. Do vězení za tátou nás vezl autem na návštěvu strejda Mareš, mamčin bratranec. Po válce se dal ke komunistům a jako ředitel postavil dvě továrny na nohy. Když pak začali do vedení fabriky mluvit komunisté, odešel. Svého času s tetou našim radil, aby také šli do strany a nedávali nás na náboženství, že se nedostaneme do škol. Snad ve všem ostatním si naši s Marešovými rozuměli. Měli čtyři děti, bydleli v běžném bytě, měli starší auto, neměli chatu ani chalupu. Strejda si pro svou rodinu žádnou výhodu nezařídil. Nám přáli a nestyděli se za nás ani v době tátova věznění. Přesto, že strýc věděl, že ve věznicích bude muset odevzdat občanskou legitimaci. Nikdy nezapomenu, jak se k nám chovali. Strejda později na komunismus nadával, ale nevím, zda si někdy připustil, že svým způsobem ten režim také podporoval.

Později jsem se dozvěděl, že taková sounáležitost nebyvala vůbec samozřejmá. V Letohradě byl soudcem pan Ruprecht.

Aby nemusel nespravedlivě soudit, raději odložil soudcovský talár a šel dělat podnikového právníka. Ale komunisté si ho našli, a protože s nimi nešel, tak ho zavřeli. Jeho syna učitel ve škole postavil na stupínek a ukázal na něj řka: „Děti, na toho můžete plivat. Jeho táta je zločinec a zrádce.“ Paní učitelka pak dovedla domů jeho plačící sestru, které spolužačka prozradila, že se doma rodiče bavili o tom, že její táta bude popraven, protože je zločinec a nepřítel lidu... U nás na vesnici jsme našťěstí nic takového nezažili.

Jak to dopadlo se střední školou?

Podal jsem si přihlášku na střední veterinární školu. Šli jsme s tátou dokonce za jedním místním veterinářem a ten mi nakonec řekl jasně: „Podívej se, nedostal by ses na vysokou...“ A soudruzi také kategoricky prohlásili: „Do učení. Tesař nebo zedník.“ Nakonec mne rodiče přes známé dostali do továrny, pro kterou jsem se mohl vyučit nástrojařem. To byla elita černého řemesla. Pro mě to bylo něco úplně nového, táta neměl doma ani pilník. Maminka byla manuálně šikovnější než on. Tatínek byl precizní úředník – to jsem po něm nezdědil, mne účty nebaví. Řemeslo se mi po čase zalíbilo. Přesná ruční práce. Strojů jsem se vždy tak trochu bál.

Jaké to bylo v učení?

Měl jsem dobrého mistra. Učení bylo fajn. Nebylo těžké být v učilišti nejlepším. Sice jsem se učil v učilišti lanškrounské Tesly, která měla druhou nejlepší nástrojárnu v republice, ale připravoval jsem se pro Východočeské papírny, primitivní továrnu. Navíc za socialismu se pracovní pozice rozlišovaly podle toho, zda jde o výrobní sféru či nevýrobní sféru, a od toho se odvíjela výše platu. Například ošetřovatelka telat patřila do výrobní sféry, učitelka v mateřské škole do nevýrobní sféry. Soudce, učitel, lékař, ti všichni byli zařazeni do nevýrobní sféry s nižšími platy. Naše továrna byla zařazena pod chemický průmysl, ten byl kdesi na chvostu výrobní sféry. Vyučil jsem se na samé jedničky a získal jsem vyšší platovou třídu, ale stejně jsem měl o mnoho menší plat než kluci z Tesly, kteří sotva prolézali do dalšího ročníku.

Jednou přišli vojáci a nabízeli mně, že bych mohl jít na technickou vojenskou vysokou školu. Znělo to velmi lákavě! Přišel jsem nadšeně domů, probrali jsme to s tátou a samozřejmě bylo jasné, že na tuhle školu nepůjdu.

Vnímal jsi jako křivdu, že jsi musel jít do učení?

Ano, ale zároveň jsem to bral tak, že takové ústrky prostě doba přináší. V tom jsme vyrostli. Jaksi jsme to nasáli s mateřským mlékem.

Čím si vysvětluješ, že tehdy tolik a kolikrát i slušných lidí uvěřilo komunistické rétorice?

Víš, protože táta zažil gestapácké metody za války, neměl nikomu za zlé, když u výsledku promluvil nebo když se nechal zmanipulovat k falešné výpovědi. Říkával: „Hele, to mučení bylo tak strašný, že v tom obstáli jenom silní jedinci.“ Nicméně každý, kdo měl oči, musel vnímat, cítit ten tlak. Snad jen ti, kdo od rodičů nebo prarodičů slyšeli, že komunismus je řešení, prokoukli až později. Až když se naučili samostatně myslet.

Když jsem se jednou setkal s Arnoštem Lustigem, zeptal jsem se ho: „Arnošte, vy Židé přece máte čich na lidi.“ – „Ano, to je pravda,“ Arnošt na to. „No dobře, ale jak to, že jste měli čich na lidi, a přesto jste po válce skočili na špek komunistům?“ ptal jsem se dál. A on na to: „No, to je pravda. A víš proč? Nám se všechno zbortilo. My jsme to chtěli slyšet a tak jsme tomu uvěřili. Samozřejmě že jsme potom, někdo dřív, někdo později, prohlédli.“

Z toho jsem si pro sebe odnesl, že i když mám určité zkušenosti, nemůžu usnout na vavřínech, vždycky je třeba znovu zkoumat, na co jsem vsadil. Musím mít jakousi zdravou skepsi. To je biblické myšlení.

Vzpomínáš si na okamžik, kdy sis naplno uvědomil, co pro tebe rodiče znamenají?

To bylo mnohem později, v Praze na kolejích, v semináři. Jako dítě člověk rodiče nedocení. A přitom, člověče, já z toho, co mi rodiče dali, dodneška žiji.

Táta byl spravedlivý člověk. Byl tak poctivý, že jsme si o tom doma povídali historicky. Například jsme měli sad tři kilometry za vsí, směrem do kopců. Jednou jsme tam spolu jeli na kolech. Bylo zrovna po bouřce a všude se valila voda. Cesta byla vymletá, jak voda strhávala hlínu a štěrky. Táta bez jediného slova slezl s kola, sundal motyku a srovnával vymletá místa a nánosy hlíny. Tři čtvrtě hodiny dával obecní cestu do pořádku. Udělat něco pro obec, pro společnost, mu přišlo normální.

Skoro bych řekl, že tomu dával přednost i před rodinou. Předtím, než ho komunisté zavřeli, byl často večer na nějaké schůzi, kde řešili obecní záležitosti. Jako kluk jsem to těžce nesl. Brečel jsem kolikrát, ať je táta večer doma. Jednou jsem zamkl a klíč hodil za sporák. Ale rodiče se dovтіpili, že jsem ho schoval a musel jsem ho vyndat. Příště jsem ho hodil do lógru. „Ne, tati, buď jen s námi doma,“ křičel jsem. Dvakrát musel být zavřený, než mu došlo, co pro něj rodina znamená. Ale stejně je pro mne příkladem poctivosti a velkorysosti, které zdaleka nedosahují.

A jaký vliv na tebe měla maminka?

Nebyl jsem kluk, který by se držel máminy sukně, ale když je máma v baráku, je prostě pohoda. To je domov a to jsem zažil. Maminka s námi byla doma. Jsem jí dodnes vděčný, že jsem nebyl ani hodinu ve školce nebo v družině. Mít mámu doma, to je bohatství!

Maminka nám třeba říkala: „Děti, budeme si říkat pravdu. Cizí lidi nám ji neřeknou, cizí lidi by se nám smáli.“ Takže my jsme si doma věci vyříkávali. Nebo si pamatuji jinou větu: „Děti, neberte si příklad z toho, co my s tatínkem děláme špatně.“

Nikdy jsme netrnuli, zda naši vystačí s penězi. Maminka si nikdy nepůjčovala, vždycky nějak vyšla. Jako děti jsme ale také sledovali, jak vážné jsou rodičovské pře.

Maminka byla sečtělá, o čtení říkala, že je její jedinou vášní. Dalo se s ní o mnoha věcech mluvit. I o víře a náboženství. Náš pan farář měl slaboučký kázání, ale když jsme přišli z kostela, rodiče ho nepomlouvali. Věděli, co od něj mohou čekat. Nicméně maminka si nahlas kladla otázky a ptala se tatínka na to, čemu nerozuměla. A tatínek ji napomínal, aby nekazila nás děti. Ale maminka se nedala: „Tak nám tatínku, řekni, jak to je!“

S rodinou (zleva sestra Marie, Václav, maminka, tatínek, sestra Lenka)

Tatínek byl o devět let starší než maminka, býval jako cvičitel Orla vzděláván čermenskými kaplany. Na maminčiny otázky ale kolikrát odpovědět neuměl. Nebo říkal náboženské fráze. Byl úřednický typ. Na rozdíl od maminky mnoho nečetl. Tak nás maminka učila klást otázky. Odpovědi jsem pak nacházel třeba až po letech...

Jak už jsem řekl, u nás se nepomlouvalo, naše maminka nesnášela drby. Když jsem pak jezdil domů, ať už z Prahy nebo z litoměřického semináře, vždycky maminka vyprávěla o místních lidech, co kdo pěkného udělal. Teprve pak mi docházelo, jak se za války a v padesátých letech zachovali slušně a odvážně. Jednou, to už mi bylo čtyřicet let, jsem se ptal naší maminky: „Víš, ale stejně mi je líto, jak tvrdý jste měli život. Dodneška šetříte a máte dluhy na baráku.“ A ona odpověděla: „Vždyť to byl pěkný život!“ – „Ale co třeba za války, když byl táta v odboji?“ já na to. Mám starší sestru, která se narodila ve čtyřicátém roce, a tak jsem se ptal dál: „Mami, tebe čekal úděl vdovy, mělaš malou holku...“

A máma pomalu odpověděla: „Víš, takových rodin bylo víc a proti těm Němcům se něco muselo dělat.“ Přesně takhle to řekla. Když se nad tím zamyslíš, ženské jsou statečnější než chlapi. Chlap padne v boji a je hrdina. Když zajmou vojáka v uniformě, má výhodu, jde do zajateckého tábora a může spolehnout na mezinárodní úmluvy o zajatcích. Když chytí partyzána, odbojáře, je to terorista, kterého zastřelí jako psa. Úděl ženy odbojáře, vdovy po nepříteli říše, je těžší. A ty mnohé ženy to svým mužům dovolují! Ženy jsou úžasné, úžasně statečné.

Naše vesnice byla ryze česká, jediný Němec tam nebydlel, ale ležela u Sudet. Němci ji proto chtěli celou zabrat. Když už byli na náměstí, ženský vytrhaly laťky z plotu a s laťkami, z nichž trčely hřebíky, hnaly vojáky pryč. Uhrály kilometr vesnice. Spodní část Čermné pak patřila do protektorátu. Ženy jsou „muži činu“!

Z toho, co vyprávíš, se zdá, že ti ta náročná léta hodně dala, vidíš dnes naopak něco, co ti odepřela?

Dnes vidím, že jak židům tak církvi určitý tlak prospívá. Neumíme ve svobodě žít, máme sklony se pak nad druhé povyšovat nebo vládnout. Tím nechci oslavovat jakékoliv trápení.

Za totality jsme strádali nejen útlakem, ale i nedostatkem náboženského vzdělání. Například jsme nikdy neslyšeli, že bychom měli milovat sami sebe. Milovat druhé, dávat jim přednost, o tom se v kostele mluvilo. Ale dodneška mám ještě práci s tím: „Měj rád sám sebe, jako tě má rád Bůh.“ Nikdy jsem neměl velké sebevědomí. Pro mě byl objev, když mi došlo, že si mě Bůh přál. Mám starší a mladší sestru, pak se nám narodil ještě bratr, ten ale hned po porodu zemřel. Naši si možná tak trochu přáli, aby se jim po Mařence narodil kluk. Přáli si nějakého kluka, ale mě jako jedinečnou bytost, s jedinečnou kresbou na dlaních, s jedinečným zbarvením očních duhovek a jedinečným namícháním mé povahy ... si přál Bůh. Bůh si nás přál, těšil se na nás, přijal nás, stále přijímá – přes všechnu naši bídu. Dalo mi práci, abych dovolil Bohu, aby mne měl rád jako Ježíšovu matku. Prosím tě, nejsem zas až tak pitomý, abych si myslel, že Bohu dělám takovou radost jako Ježíšova máma. Ale osvobodilo mě, že mě nemá Bůh rád až pro můj výkon, ale jen tak.

Říkal jsem, že jsem člověk výkonu a že si velice cením pečlivé práce a vím, že Bůh naši pečlivost také oceňuje, ale říká nám totéž, co slyší děti od milujících rodičů: „Mám tě rád, protože jsi můj, protože jsi náš, jen tak.“ To je osvobozující. Škoda že nám to naši doma neříkali. Neslyšeli jsme ani v kostele, jak je důležité to dětem říkat. Sám jsem si to pracně doplňoval, až když jsem naslouchal tomu, co nám Bůh vypráví o nás i o sobě. Kým jsme my pro něj a kým je on pro nás.

V Praze na studiích

Jak ses nakonec dostal na vysokou školu?

V továrně jsem se přihlásil na Střední školu pro pracující. Ten „švindlkurz“ byl třikrát týdně odpoledne a večer. A za tři roky mě čekala maturita. Pak jsem se nahlásil k řediteli továrny a pokoušel se domluvit na přestupu do Tesly, ale ředitel mne převezl: Nabídl mi stipendium na Strojní fakultě ČVUT v Praze a nějakým zázrakem jsem udělal zkoušky.

Jak na tebe, jako na kluka z vesnice, zapůsobila Praha?

Vzpomínám si na povznášející pocit při imatrikulaci. Slavnostní shromáždění asi dvou tisíc studentů přijatých do prvního ročníku čtyř fakult se konalo v té ohromné budově ČVUT na Karlově náměstí. Rektor měl dlouhou řeč, děkan měl dlouhou řeč a proděkan pro studijní záležitosti měl krátkou řeč. Tu si pamatuji. „Studentky a studenti, přeji vám tři věci: Železné zdraví, ocelové nervy a olověnou prdel,“ ohromil sál a pokračoval: „A protože olovo váží nejvíc, znovu říkám olověná prdel. Rozumíte tomu, doufám.“ A byl konec proslovu.

Já jsem to poznal dvojnásob. Na tom našem švindlkurzu pro pracující jsme třetinu matematiky nestihli probrat. Na fakultě jsem ničemu nerozuměl. Musel jsem strašně dohánět. Pověstného studentského života jsem si neužil a vlastně ani kulturního života.

Měl jsem šest set korun stipendium, jednou za měsíc jsem šel do podolského bazénu plavat, a pak jsem si dal biftek a dvě deci vína... Tehdy to všechno dohromady stálo 18,60 Kčs!

Užil jsem si ale Týna. V neděli – když jsem zůstal v Praze – jsem mazal do kostela P. Marie před Týnem. Tam sloužil Jiří Reinsberg a ten pro mne znamenal hodně. U nás na vesnici byl pan farář hodný, ale tak ustrašený člověk. Tak ustrašený, že nám ho pak církevní tajemník dával za příklad! Na vsi byl i tak pro nás autoritou, ale kázání měl slabounká. V Týně byla úplně jiná atmosféra, lidé se na sebe usmívali, Reinsberg byl nejen vzdělaný, byl navíc vtipný. Lidé se v kostele hlasitě smáli! Jeho bohoslužby měly noblesu a štávu ... Reinsberg byl mistr slova a zároveň uměl naslouchat. Když jsem šel k němu ke zpovědi, měl velikou intuici. Řekl větu a hotovo.

Do Prahy jsi přišel v šestašedesátém, i když říkáš, že jsi neměl na kulturu čas, společenské tání tě jistě nemohlo minout?

To je jasné. Přišel jsem na vysokou v době, kdy studenti Strojní fakulty z ČVUT vedli studentské „hnutí“. Po posledním Majálesu, při němž se studenti Filosofické fakulty příliš odhalili, došlo k čistkám a řada aktivních studentů musela tu fakultu opustit. Ostatní se stáhli a pomyslnou vlajku studentské revolty pozvedli strojaři. Zdaleka nebyli všichni odborně zaměření technici, takoví ti šroubkaři, kteří na nic napravo ani nalevo nemyslí. Vydával se časopis Buchar, Studentské listy, četli jsme Literární noviny.

Nepopulární politický předmět – dějiny dělnického hnutí – nás učil Bohumil Doležal, od sametové revoluce je známý jako politický komentátor. Ten nám poprvé říkal, že prezident Edvard Beneš neměl v osmatřicátém jinou možnost než kapitulaci, že Prahu v pětačtyřicátém neosvobodila Rudá armáda, ale Vlasovci. Namísto ideologických báchovek jsme měli slušný kurz moderních dějin.

Měl jsi nějakou představu o tom, co by se mělo změnit? Kam by měla společnost směřovat?

Žil jsem jakýmsi ne zcela konkrétním očekáváním. Hltal jsem každý náznak společenského tání, chodili jsme na tzv. hydepark, který se pravidelně konal na Staroměstském náměstí, a čekali, že se „to“ změní. Paradoxně – i když jsem z domova věděl o politice leccos, přesto ta masáž ve škole a vůbec ve společnosti byla

Bohoslovec pečující o králíky pana vrátného v litoměřickém semináři

tak silná, že tenkrát jsem si ještě myslel, že určitý socialismus je řešením. A dokonce velcí myslitelé, nejenom na Západě, ale třeba i u nás Jakub Trojan sám zvažoval jakousi třetí cestu. Jako student strojař a potom už i jako student teologie jsem to považoval za hodné pozornosti a zkoumání. Samozřejmě jsme pak viděli, že socialismus reálnou politickou koncepcí není, sovětská okupace byla výmluvným vykřičníkem.

Srpen 1968 – to musel být i pro tebe pořádný šok.

Bylo mi přes dvacet, ale neměl jsem nějaké konkrétní politické představy, plány, kam by mělo Pražské jaro směřovat. Prostě se mi líbilo, co se psalo, co najednou říkal Alexandr Dubček. Konečně se pojmenovávaly věci pravými jmény, konečně se mohlo mluvit o společenských poměrech bez totální ideologizace... A pak přijely bratrské armády a naše politické špičky Dubček, Smrkovský se nechaly zlomit. Ta zrada... to bylo hrozný.

Když jsem se po té ledové sprše potkal s Jiřím Reinsbergem, jako starý zkušený chlap mi řekl: „To nemohlo jinak dopadnout, čekal jsem to.“ To jsem mu měl trochu za zlý.

Nějak jsem pořád doufal, že bude možné mluvit otevřeně, že bude víc demokracie. Zároveň jsem právě v létě roku šedesát osm prožíval snad největší rozhodnutí svého života.

Jak to myslíš?

Můj příbuzný Ivan Fišar, kterého mám moc rád, je stejně starý jako já, ale už byl v semináři. Původně studoval Matematicko-fyzikální fakultu. Jeho táta se mne o prázdninách po prvním ročníku strojárny zčista jasně zeptal: „Nepůjdeš za Ivanem?“ – „Ne, kmotře, kdepak, já rád tancuju,“ smál jsem se tenkrát... Jenže pak se na podzim četlo evangelium o bohatém mládenci s tou větou: „Následuj mě!“ Tři měsíce jsem s tím bojoval a prohrál jsem. (Smích)

Jsem v jádru vlastně plachý, introvert. Co s farářem, který je plachý, že? Dodneška s tím mám práci. Potkám lidi na ulici a čtvrtá, pátá věta, je pro mě už ničivá. To už musíme být velcí přátelé, aby mně to nedrhlo. Dodneška nerad telefonuji, někdo mi volá, rychle to vyřídím a já ukončuji telefon, až je to neslušné.

Na druhé straně jsem jako kluk vždycky vedl partu, potom skupinu mládeže. Vymýšlel jsem program a uměl pro něj nadchnout druhé, to mi nevadilo. Dokonce jsem vstoupil do ČSM. To byla nádherná partyzánská činnost! Představ si pionýrské vedoucí, a první pátek v měsíci jsou všichni v kostele a jdou ke zpovědi. To nebyla žádná politika. Dělali jsme taneční zábavy a všechno možné, aby mládež měla možnost se účastnit něčeho kloudného. To byla naše „podvratná“ činnost.

Kroutil jsem se jako had v těch všech pochybnostech, jak bych mohl být farářem, ale bylo to silnější. To bylo na jaře v osmašedesátém.

A takhle ses rozhodl jednou provždy?

Člověče, takhle to bylo a nikdy jsem o tom už nepochyboval. To je snad zvláštní, ale bylo to prostě silnější než cokoli jiného. Sám sobě jsem si přesto říkal: „To se musí zkoumat, aby to nebyla zbrkllost.“ Proto jsem si řekl, že půjdu dřív na vojnu.

Když se dnes zpětně na to své tehdejší rozhodnutí dívám, vnímám ho v návaznosti na předchozí nasměrování. Vypravoval jsem, že táta se v pětačtyřicátém koncem května vrátil z koncentráku. Za rok začátkem srpna jsem se narodil. Dovedeš si představit, co asi prožil... A já jsem si to nějak přinesl na svět. Byl jsem přecitlivělý na násilí, na ponižování druhých...

Jednou jsem se ptal Arnošta Lustiga: „Tys byl v pekle, jak s tím strašným zážitkem dokážeš žít?“ Ale on řekl: „Na to vůbec nemyslím.“ Ale nebyla to pravda. Koncentráčníci o tom nemohou mluvit, je to strašný a nesdělitelný. To už dnes vím. Až na konci života Arnošt ve filmu, kde jede se svým synem do Osvětimi, přiznal: „Stále vidím dva filmy, jedním je současnost a vedle toho to, co jsem prožil za války.“

Při té naší rozmluvě řekl: „Jednou jsem chtěl synovi něco o koncentráku říct, ale on řekl: „Táto, já to všechno vím.“ A nato se Arnošt ptal mě: „Říkal ti něco táta o koncentráku?“ – „Ne,“ odpověděl jsem. „A víš to?“ ptal se dál. „Vím,“ řekl jsem. Bytostně toužím, aby byl svět konečně lepší. Ale je, jaký je.

Když jsem v Praze nově přičichl ke křesťanství, bylo pro mne víc než překvapením, že vztah k Bohu může být živý, uchvacu-

jící. Že Bůh je silou, která může člověka a církev stavět na nohy, a uzdravovat svět.

Mluvil jsi o svém rozhodnutí s někým?

Po třech měsících jsem šel za Jiřím Reinsbergem. Cenil jsem si, že mě nijak nepoplácával po ramenou, pečlivě mě vyslechl a pak řekl, že by to mohlo být ono. Doporučil mi však, abych dodělal vysokou školu. Jenže já jsem dost dobře nemohl otálet. Studoval jsem už jako dospělý, měl jsem stipendium od zaměstnavatele, a kdybych nedostudoval, musel bych stipendium vrátet. Už ty tři semestry dělaly pěknou částku. Souhlasil, když jsem navrhl, že bych šel na vojnu, abych se ve svém rozhodnutí utvrdil.

Ivana jsem se pak ptal, jaké to v Litoměřicích je a co potřebuji.

Doma jsem to vysypal, tatínek byl dojatý, ale maminka měla obavy, jestli to nedělám kvůli obtížnosti strojárny nebo z nešťastné lásky ... „Prosím tě, jak ty chceš se svou přecitlivělou povahou pohřbívat?“ A pokračovala: „Ty se svou povahou skončíš v kriminále jako táta.“ Navrhl jsem rodičům, že rádně dokončím semestr, aby viděli, že to není z nešťastné lásky.

Tý jsi byl mezitím zamilovaný?

Jistě. Měl jsem rád jedno děvče. No, ale jaký já jsem trouba! Jak dlouho mně trvalo, než jsem jí řekl, že jí mám rád. Ona pak náš vztah před mým odchodem na školu do Prahy ukončila. Pro mě to byla muka. Říkal jsem si, že jestli se ke mně nevrátí, zblázním se. Jako kamarádi jsme pak spolu chodili do pokračovacích tanečních a já přitom trpěl jak Cyrano z Bergeraku.

Zvláštní ale bylo, že po mém rozhodnutí jít do semináře se to hladce vyřešilo. Asi je pravda, že se člověk může do Pána Boha zamilovat.

Takže jsi dokončil letní semestr a vrátil ses do Čermné?

Jo, vrátil jsem se do továrny. Pak přišel jednadvacátý srpen 1968. Už ráno v autobuse cestou do práce lidé vzrušeně mluvili o vpádu ruské armády. V továrně se mnoho nedělalo, každou

chvíli jsme šli na dvůr, nad hlavou zlověstně létala obrovská letadla, která převážela vojenskou techniku.

Poslouchali jsme rádio, pak už bylo slyšet dávky z kulometu a samopalů – dobývali rozhlas.

Reportér oznámil, že ještě pustí hymnu. Při ní jsme brečeli jako malí kluci – pětadesát chlapů na dílně. Hymnou má být Svatováclavský nebo husitský chorál. Ten nás napřímí a při něm každý chlap hledá něco pádného do ruky. Naše hymna je sentimentální.

Spunktoval jsem syna ředitele továrny, dělal vedle na ponku, a šli jsme vyvěsit černou vlajku na tovární bránu.

Na vojně

Kdy jsi narukoval?

Začátkem září. Ostříhali nás. Dostali jsme mundúr. Najednou nejsi člověk, jsi kus. Nepoznáš kamaráda. A v jednom kuse na tebe řvou důstojníci. Já jsem narukoval k tankistům do Písku.

Přijímač byl nepříjemný, stále v poklusu. Hnusnej měsíc. Zcela v duchu ponižování při odvodu, kdy jsme stáli nazi před lampasáky a oni nás sortovali jak dobytek na trhu. Pak byla přísaha přímo na hlavním náměstí v Písku. Budeš sloužit vlasti... a dokonce tam zůstalo po boku se Sovětským svazem. Když všichni křičeli: „Tak přísaháme!“ řval jsem jediný dvě sprostá slova za celou vojnu: „Polibte mi prdel!“ To nebylo nic hrdinského, nikdo mě neslyšel, jen jsem vnitřně protestoval.

Když jsme fasovali výstroj, ukázalo se, že mám malou hlavu. Ani ta nejmenší čepice mi pořádně neseděla. Složil jsem si noviny, myslím nějakou Lidovou demokracii, a vycpal si jí lodičku, aby mi lépe držela. Ty noviny vydržely až do mého odchodu do civilu. Po těch dvou letech bylo těžko uvěřitelné, jak se psalo jinak. Všechno se změnilo.

Přece jen jsi rukoval ještě za dozvuku Pražského jara...

Když jsme se dostali do běžného kasárenského života, měly naše tanky namířeno na protější kopec. Tam tábořilo ruské vojsko. Naše tanky mířily hlavněmi na jejich tanky. Zvláštní atmosféra. Kasárna byla nacpaná k prasknutí, protože se už vyjednávalo a Rusové si obsadili ty nejlepší...